

BIBLIA

STARÝ A NOVÝ
ZÁKON

VYDAL
SPOLOK SVÄTÉHO VOJTECHA
TRNAVA 2023

NIHIL OBSTAT:

ThDr. Joannes Šulík, PhD.

IMPRIMATUR:

**Mons. Joannes Orosch, Archiepiscopus Tyrnaviensis,
Tyrnaviae die 2 maii 2016, nr. 3593/16**

© Konferencia biskupov Slovenska, 2023

© Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2023

ISBN 978-80-8161-467-5

SLOVO NA ÚVOD

Sväté písmo, ktoré je pre nás kresťanov chlebom života, mali naši predkovia vďaka misii svätých Konštantína a Metoda možnosť čítať v jazyku, ktorému rozumeli, už v 9. storočí. V novodobých dejinách je vydávanie katolíckeho prekladu Biblie bytostne spojené so Spolkom svätého Vojtecha (SSV). Jeho zakladateľovi Andrejovi Radlinskému mimoriadne záležalo na tom, aby po vzniku SSV (1870) čo najskôr vznikol nový preklad Biblie do slovenčiny. Práce na ňom sa začali v roku 1913, no trvalo trinásť rokov, kým bol publikovaný.

Preklady jednotlivých kníh svätovojtešskej Biblie vychádzali postupne od roku 1913 do roku 1923 ako podielové knihy SSV. V roku 1926, na sté výročie prekladu Biblie z pera ostrihomského kanonika Juraja Palkoviča, uzrela svetlo sveta kompletná svätovojtešská Biblia. Veriacim na Slovensku slúžila až do polovice 20. storočia. V roku 1955 vznikol pod kuratelou SSV nový preklad Starého zákona a v roku 1986 preklad Nového zákona na základe *Neovulgáty*. Oba texty sú až dodnes oficiálnymi katolíckymi prekladmi Biblie do slovenčiny. Súčasný oficiálny katolícky preklad obsahuje cenné úvody k jednotlivým biblickým knihám a poznámky profesora biblických vied Jozefa Heribana (1925 – 2009).

Biblia vo veľkom formáte sa teší značnej obľube a v roku 2017 získala prestížne celosvetové ocenenie *Red Dot Award*. Jej súčasťou je rodinná kronika, preto sa *Kniha kníh* môže stať doslova pravým rodinným pokladom.

Kresťania boli na rozdiel od príslušníkov iných náboženstiev od počiatku presvedčení, že Božie slovo má byť dostupné v každom jazyku, má mu rozumieť každý človek. Preto je dnes Sväté písmo najprekladanejšou knihou na svete – vyšlo vo viac ako 2 400 jazykoch – a ďalšie preklady neustále vznikajú. Svedčí to o tom, že ľudia vo všetkých kútoch sveta túžia po Božom slove. Veď ako povedal prvý prekladateľ Biblie do latinčiny sv. Hieronym, kto nepozná Písmo, nepozná Krista.

Želám vám, milí čitatelia, aby ste žili z Božieho slova a nachádzali
v ňom odpovede na najdôležitejšie otázky svojho života.

V Trnave 23. apríla 2023 na sviatok sv. Vojtecha

Ivan Šulík
riaditeľ Spolku svätého Vojtecha

BIBLIA

STARÝ A NOVÝ ZÁKON

ZOZNAM BIBLICKÝCH KNÍH A ICH ZNAČKY

SZ

Starý zákon

<i>Gn</i>	Kniha Genezis (Prvá kniha Mojžišova)
<i>Ex</i>	Kniha Exodus (Druhá kniha Mojžišova)
<i>Lv</i>	Kniha Levitikus (Tretia kniha Mojžišova)
<i>Nm</i>	Kniha Numeri (Štvrtá kniha Mojžišova)
<i>Dt</i>	Kniha Deuteronómium (Piata kniha Mojžišova)
<i>Joz</i>	Kniha Jozue
<i>Sdc</i>	Kniha sudcov
<i>Rút</i>	Kniha Rúť
<i>1 Sam</i>	Prvá kniha Samuelova
<i>2 Sam</i>	Druhá kniha Samuelova
<i>1 Kr</i>	Prvá kniha kráľov
<i>2 Kr</i>	Druhá kniha kráľov
<i>1 Krn</i>	Prvá kniha kroník
<i>2 Krn</i>	Druhá kniha kroník
<i>Ezd</i>	Kniha Ezdrášova
<i>Neh</i>	Kniha Nehemiášova
<i>Tob</i>	Kniha Tobiaš
<i>Jdt</i>	Kniha Judita
<i>Est</i>	Kniha Ester
<i>Jób</i>	Kniha Jób
<i>Ž</i>	Kniha žalmov
<i>Prís</i>	Kniha prísloví
<i>Kaz</i>	Kniha Kazateľ
<i>Pies</i>	Pieseň piesní
<i>Múd</i>	Kniha múdrosti
<i>Sir</i>	Kniha Sirachovcova
<i>Iz</i>	Kniha proroka Izaiáša
<i>Jer</i>	Kniha proroka Jeremiáša
<i>Nár</i>	Kniha Náreký
<i>Bar</i>	Kniha proroka Barucha

BIBLIA

1. NÁZVY

Čo je Biblia? Stačí sa iba letmo pozrieť na obsah tejto knihy, aby sme zistili, že Biblia to je akási malá „knižnica“, v ktorej sa uchováva viacero spisov od rôznych autorov z rozpätia viac ako desať storočí, napísaných zväčša po hebrejsky (s niektorými časťami v aramejčine) a po grécky. Aj po literárnej stránke sú v Biblii rôznorodé spisy: historické rozpravy, texty zákonov a kultových predpisov, básnické zbierky, reči a kázne náboženského obsahu, modlitby a piesne, múdroslovné výroky, apokalyptické výjavy, zbierky listov a podobne.

1.1. BIBLIA

Mnohorakosť literárnych foriem a myšlienkovej náplne vystihuje už sám názov Biblia (z gréc. *ta biblíá* = knižočky, spisky), ktorý hneď od začiatku poukazoval na to, že Biblia je zbierkou mnohých samostatných spisov. Postupom času sa termínom Biblia označovala táto zbierka ako celok, ako jedna kniha a takto sa dnes používa takmer vo všetkých jazykoch. Pre svoj mimoriadny pôvod a bohatú myšlienkovú náplň si Biblia získala jedinečné miesto v svetovej literatúre a právom dostala názov Kniha kníh.

1.2. SVÄTÉ PÍSMO

Túto skutočnosť plnšie vyjadruje a potvrdzuje jej bežný názov Sväté písmo (lat. *Sacra Scriptura*), ktorý naznačuje aj to, že všetky spisy Biblie boli napísané z vnuknutia Ducha Svätého (porov. 2 *Tim* 3, 15 – 16; 2 *Pt* 1, 21) a že v nich máme písomne zachytené Božie zjavenie a Božie slovo, ktoré sa nám neporušene zachovali aj v ústnom podaní Cirkvi. „Posvätná tradícia a Sväté písmo sú (...) spolu tesne spojené a navzájom sa dopĺňajú. Veď obe vyvierajú z toho istého božského prameňa, určitým spôsobom splývajú v jedno a smerujú k tomu istému cieľu“ (dogmatická konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu o Božom zjavení *Dei verbum*, 9). Z toho vyplýva, že Biblia nie je iba kniha, v ktorej sa hovorí o Bohu, ale aj kniha, v ktorej Boh hovorí ľuďom, človeku (porov. *Dt* 32, 47; *Jn* 20, 30 – 31).

Okrem všeobecných názvov Biblia a Sväté písmo sa na označenie biblických spisov podľa ich zadelenia do dvoch skupín používa v slovenčine výraz Starý zákon a Nový zákon. V iných jazykoch sa tieto dva diely Biblie dôslednejšie označujú názvom Starý testament a Nový testament (z lat. *testamentum* = zmluva, termín, ktorý je prekladom gréc. *diathéke* a hebr. *berít*), t. j. Stará zmluva a Nová zmluva. Tento názov má podklad už u apoštola Pavla (porov. 2 Kor 3, 14) a od čias Klementa Alexandrijského (asi 150 – 215 po Kr.) a Tertuliána (asi 155 – 225 po Kr.) sa všeobecne zaužíval v Cirkvi. Názvy Starý a Nový testament vyplývajú z rozlišovania medzi „starou“ a „novou“ zmluvou. V knihách Starej zmluvy sa opisuje tá fáza dejín spásy, ktorá sa začala zmluvou Boha s Abrahámom (porov. Gn 15, 18) a vyvrcholila zmluvou Jahveho s Izraelom na vrchu Sinaj (porov. Ex 24, 8). V knihách Novej zmluvy sa hovorí o splnení Božieho plánu spásy novou, definitívnou a večnou zmluvou Boha s celým ľudstvom, ktorú uzavrel sám Boží Syn Ježiš Kristus svojou krvou (porov. Lk 22, 20; 1 Kor 11, 25) na spásu všetkých ľudí (porov. Mk 14, 24).

Z toho vyplýva, že náš slovenský názov Starý zákon a Nový zákon nielenže nevystihuje podstatný teologický význam Biblie, ale mohol by viesť k mylnému názoru, že biblické spisy obsahujú predovšetkým „starý (Mojžišov) zákon“ v porovnaní s „novým (Kristovým) zákonom“. Názov testament alebo zmluva lepšie vyjadruje jednotu biblických spisov, o ktorej hovorí Druhý vatikánsky koncil: „Boh, ktorý inšpiroval knihy obidvoch zákonov (v lat. origináli je: *utriusque testamenti* = obidvoch testamentov) a je ich pôvodcom, vo svojej múdrosti zariadil, že sa Nový zákon skrýval v Starom a Starý sa vyjasňuje v Novom. (...) Knihy Starého zákona prevzaté ako celok do hlásania evanjelia nadobúdajú a ukazujú svoj plný zmysel v Novom zákone (porov. Mt 5, 17; Lk 24, 27; Rim 16, 25 – 26; 2 Kor 3, 14 – 16) a zároveň Nový zákon objasňujú a vysvetľujú“ (DV, 16).

1.3.

STARÝ A NOVÝ
ZÁKON –
STARÝ A NOVÝ
TESTAMENT

2. PÔVOD, OBSAH A JEDINEČNÝ CHARAKTER BIBLIE

Ako vznikli biblické spisy? Kto je ich skutočným autorom? Aká je ich myšlienková náplň a posolstvo? V čom spočíva ich jedinečný charakter, ktorým sa líšia od všetkých iných kníh a spisov náboženského rázu? Na tieto a podobné otázky odpovedá krátko a kompetentne Druhý vatikánsky koncil v dogmatickej konštitúcii o Božom

zjavení *Dei verbum*: „Bohom zjavené pravdy, ktoré sú v knihách Svätého písma vyjadrené a zachované, boli napísané z vnuknutia Ducha Svätého (porov. *Jn* 20, 31; 2 *Tim* 3, 16; 2 *Pt* 1, 19 – 21; 3, 15 – 16) a ako také boli zverené Cirkvi. Na napísanie posvätných kníh si Boh vyvolil ľudí a použil ich tak, že oni uplatnili svoje schopnosti a sily, no on účinkoval v nich a skrze nich, aby napísali ako skutoční autori všetko to a len to, čo on sám chcel. Keďže teda všetko, čo inšpirovaní autori, čiže svätopisci, tvrdia, treba pokladať za výrok Ducha Svätého, musí sa uznať, že knihy Písma bezpečne, verne a bez omylu učia pravdu, ktorú chcel mať Boh vo Svätom písme zaznačenú na našu spásu...” (porov. 2 *Tim* 3, 16 – 17) (DV, 11). Na krátko vysvetlíme základné pojmy a náuku tohto dôležitého textu.

2.1. INŠPIRÁCIA

Predovšetkým sa zdôrazňuje, že biblické spisy sú Božieho pôvodu, lebo boli „napísané z vnuknutia Ducha Svätého“ (lat. *Spiritu Sancto inspirante*). Sväté písmo je teda Božia kniha, Boží spis, lebo jeho pôvodcom, autorom je Boh, lebo bolo inšpirované Duchom Svätým. Slovo inšpirácia, ktorým sa označuje mimoriadny Boží vplyv pri vzniku biblických spisov, pochádza z 2 *Tim* 3, 16: „Celé Písmo je Bohom vnuknuté“ (gréc. *theópneustos*, lat. *divinitus inspirata* = božsky inšpirované). Myslí sa tým charizmatický vplyv, ktorým sa Boh stáva prvotným autorom Svätého písma, kým svätopisec ostáva v plnom zmysle druhotným autorom biblického spisu. Termínom inšpirácia sa teda označuje súhra Božej a ľudskej spolupráce vo chvíli, keď sa Božie slovo „stáva knihou“. Božie autorstvo spočíva v tom, že Boh pri písaní biblických textov použil ľudských autorov tak, aby pod jeho priamym vplyvom, pôsobením a vedením napísali všetko to a len to, čo chcel on. Treba tomu rozumieť tak, že všetko, čo podniká ľudský spisovateľ pri písaní týchto textov, odohráva sa pod priamym vplyvom Božej moci, múdrosti a vôle.

Tento účinný Boží zásah pôsobí v oblasti rozumu a slobodnej vôle ľudského autora ako svetlo, sila a asistencia, kedykoľvek uvažuje a rozhoduje o niečom, čo má vzťah k písaniu biblického textu. Pritom je však ľudský spisovateľ opravdivým autorom, lebo v plnej miere používa pri písaní svoj rozum a slobodnú vôľu, svoje vlohy, kultúru, reč a štýl, čiže zachováva originalitu a charakteristické črty svojej osobnosti a uplatňuje svoje spisovateľské schopnosti, a tak svojím

STARÝ ZÁKON

STARÝ ZÁKON

1. NÁZOV, OBSAH A CIEĽ

Názvom Starý zákon (Starý testament, Stará zmluva) sa v kresťanskej terminológii označuje zbierka biblických spisov, ktorú Židia tradične nazývajú „Zákon, proroci a spisy“ a v dnešných časoch aj neologizmom *Tenak* (Tanak), utvoreným z prvých písmen tradičného názvu v hebrejčine (Tóra = Zákon, nebiím = proroci a ke-tubím = spisy; značka TNK). Výraz Stará zmluva sa vyskytuje už v Novom zákone (porov. 2 Kor 3, 14), ale ešte neoznačuje zbierku kníh hebrejskej Biblie, ktorej bežným názvom v novozákonných spisoch je Písmo alebo Písma (porov. napr. Mt 21, 42; Mk 14, 49; Lk 24, 27. 45; Rim 15, 4; 1 Kor 15, 3. 4; 2 Tim 3, 16), prípadne Sväté písma (porov. napr. Rim 1, 2). Prvé starokresťanské doklady o použití názvu Starý testament sa nachádzajú v spisoch Melitóna Sardského (* asi z roku 190), Klementa Alexandrijského (asi z rokov 150 – 215) a severoafrického cirkevného spisovateľa Tertuliána (asi z rokov 155 – 225). Názvami Starý a Nový testament sa náležite odlišili spisy hebrejskej Biblie, ktorá opisuje priebeh dejín spásy založenej na „starej“ zmluve medzi Bohom a izraelským národom, od apoštolských spisov, ktoré obsahujú posolstvo o „novej“ zmluve uzavretej medzi Bohom a celým ľudstvom prostredníctvom Ježiša Krista.

1.1.
NÁZOV

Obsahom Starého zákona je prvá fáza Božieho zjavenia a plánu spásy, ktoré boli zamerané na to, aby pripravovali, prorocky ohlasovali a v rozličných predobrazoch naznačovali príchod Krista, Vykupiteľa sveta, a mesiášskeho kráľovstva (porov. DV, 15). Starozákonné zjavenie sa podáva vo forme prispôsobenej konkrétnym životným podmienkam, vývinovému stupňu poznania a kultúrnej úrovni starozákonného človeka. „Tento plán zjavenia (lat. *revelationis oeconomia*) sa uskutočňuje udalosťami a slovami, ktoré medzi sebou vnútorne súvisia, takže Božia činnosť v dejinách spásy odhaľuje a potvrdzuje učenie a skutočnosti vyjadrené slovami a slová zasa ohlasujú skutky a objasňujú v nich skryté tajomstvo“ (DV, 2). Božie zjavenie sa deje cez Jahveho zásahy a činy v živote vyvoleného národa. Boh sa dáva poznať svojmu ľudu (porov. Ex 6, 2 n.; Ez 20,

1.2.
OBSAH

1 – 5), oznamuje mu svoju vôľu (porov. *Ex* 25, 22), vyslobodzuje ho z Egypta (porov. *Ex* 12, 17; 20, 2), robí divy a zázraky (porov. *1 Kr* 18, 30 – 39) a potešuje ho (porov. *Iz* 52, 9; 66, 13). Najhlavnejšou čiastkou Božieho zjavenia sú Božie slová a výroky, vyslovené najmä prostredníctvom prorokov. Božím slovom sa uzatvára zmluva na Sinaji (porov. *Ex* 24, 3 – 8), Boh povoláva prorokov (porov. *1 Sam* 3; *Iz* 6, 8; *Jer* 1, 2), oddeľuje vyvolený ľud od ostatných národov (porov. *Dt* 4, 8) atď.

Obsahom Božieho zjavenia je sám Boh (porov. *Gn* 35, 7; *1 Sam* 3, 21), jeho meno (porov. *Ex* 3, 14; *Iz* 64, 1 n.), jeho sláva (porov. *Iz* 40, 5) a spravodlivosť (porov. *Iz* 56, 1), jeho plány (porov. *Gn* 41, 25; *Ex* 33, 12 n.; *1 Sam* 16, 3), ale aj výstražné upozornenia na Izraelove zločiny a hriechy (porov. *Ez* 21, 19). Tí, čo dostali Božie zjavenie, majú ho podávať ďalej, tak jednotlivci (porov. *Ex* 18, 16. 20), ako aj celý národ (porov. *Ex* 12, 25 – 27; *Iz* 12, 4). Tým sa starozákonné zjavenie stáva prítomným a aktuálnym pre všetky časy.

1.3. CIEĽ

Cieľom Starého zákona je však skôr poukázať na Božie zásahy do dejín, ako sprostredkovať poznatky nadprirodzeného rázu. Biblické náboženstvo je osobitným spôsobom dejinné náboženstvo, pretože Božie zjavenie sa uskutočňuje nielen v dejinách, ale aj samými dejinami. Boh sa zjavuje nielen vtedy, keď hovorí (napr. prostredníctvom prorokov), ale aj keď koná v dejinách; svojimi činmi „hovorí“ človeku, kto je Boh (dobrotivý Pán, ale aj spravodlivý sudca), aké má zámery s človekom a ako sa majú ľudia stavať voči Božím plánom. Preto zjavenie prostredníctvom Božieho slova a zjavenie prostredníctvom Božieho činu úzko súvisia. Obe formy poukazujú na Božiu činnosť v záujme človeka a vyjavujú, že Boh chce človeka priviesť k spáse, ktorá sa dosahuje v dejinách. Dejiny spásy sú teda dejinami v pravom zmysle slova, lebo Božia aktivita smeruje k človeku v jeho konkrétnej životnej existencii a prebieha v určitej následnosti Božích činov: prisľúbenie spásy po páde prarodičov, vyslobodenie Izraela z egyptského otroctva, uzavretie zmluvy, zaujatie zaslúbenej zeme, založenie Dávidovho kráľovstva, poslanie prorokov, zánik Izraelského a Judského kráľovstva, asýrske a babylonské zajatie, udalosti po návrate zo zajatia, ktoré viedli a pripravovali

I. PENTATEUCH

1. NÁZOV A OBSAH

1.1. NÁZOV

Prvých päť kníh Starého zákona sa v gréckej a potom v latinskej kresťanskej tradícii označuje spoločným názvom **Pentateuch**. Je to grécke slovo s pôvodným významom „päť puzdier“, do akých sa po použití vkladali kožené alebo papyrusové zvitky piatich spisov Biblie, ktoré Židia nazývajú **Tóra** (= zákon, náuka). Sú to Knihy Genezis, Exodus, Levitikus, Numeri a Deuteronomium. Tieto spisy sa často označujú aj názvom **Päť kníh Mojžišových**, lebo izraelský národ podľa tradície dostal Tóru – zákon prostredníctvom zákonodarcu Mojžiša. Židia vždy pokladali Tóru za základ náboženského života s väčšou záväznosťou, ako mali ostatné starozákonné spisy, lebo ona je podstatou zmluvy medzi Bohom a izraelským ľudom. Čítanie Tóry je aj dnes základnou súčasťou židovskej synagogálnej bohoslužby.

1.2. OBSAH

Pentateuch opisuje predhistóriu a najstaršie dejiny Izraela: od stvorenia sveta po Mojžišovu smrť pred zaujatím Kanaánu, zaslúbenej zeme. Už grécko-latinské názvy jednotlivých kníh Pentateuchu v krátkosti naznačujú ich obsah: začiatky Božieho stvoriteľského diela a dejín spásy opisuje Kniha Genezis (= vznik, pôvod); východ Izraelitov z Egypta pod vedením Mojžiša je témou Knihy Exodus (= odchod, východ); Kniha Levitikus podáva zákony o kultovej službe kňazov a levitov; v Knihe Numeri (= čísla) sa dvakrát spomína sčítanie Izraelitov, respektíve počet bojaschopných mužov jednotlivých izraelských kmeňov a v Knihe Deuteronomium (= druhý zákon) sa opakujú a dopĺňajú „Mojžišove“ zákony.

Židovské názvy piatich kníh Tóry sú známe podľa ich prvých slov v hebrejskej Biblii. Podávame ich v poslovenčenej podobe: *Berešit* (= Na počiatku), [Ve élleh] *šemót* (= [Toto sú] mená), *Vajjikra* (= A zavolať), *Bemidbar* (= Na púšti) a [Élleh ha] *debarím* (= [Toto sú] slová).

Obsah Pentateuchu možno zhrnúť takto: predhistória sveta a človeka (*Gn* 1 – 11), obdobie patriarchov (*Gn* 12 – 36), Jozefova „história“ (*Gn* 37 – 50), vyslobodenie Izraela z Egypta a jeho pochod k vrchu Sinaj (*Ex* 1 – 18), uzavretie zmluvy a vyhlásenie zákonov na Sinaji

(*Ex* 19 – *Nm* 10), cesta Izraelitov od vrchu Sinaj k Jordánu a udalosti v Moabskej krajine (*Nm* 10 – 36), tri „Mojžišove reči“ a dodatok o jeho smrti (*Dt* 1 – 34).

Rozdelenie Pentateuchu na päť kníh nenarúša jeho jednotu ako celku, lebo ju zaručuje úzka spojitosť naratívnych tradícií so zákonodarnými predpismi. Preto knihy Pentateuchu možno iba v širšom zmysle slova nazvať „zákonom“. Židovská tradícia kládla však vždy väčší dôraz na zákonnú stránku Pentateuchu, kým kresťanská tradícia v ňom videla skôr opis prvotnej fázy dejín spásy celého ľudstva.

2. PÔVOD PENTATEUCHU

Podľa židovskej a kresťanskej tradície autorom Pentateuchu bol Mojžiš, ktorý ho napísal, aby poučil vyvolený národ o Božom dejinnom pláne spásy, počnúc od stvorenia sveta až po zaujatie zasľúbenej zeme izraelskými kmeňmi. O Mojžišovom autorstve sa výslovne hovorí v *Sir* 24, 22 – 39 a na viacerých miestach v Starom zákone sa spomína Mojžišov zákon (porov. 2 *Krn* 30, 16) alebo Mojžišova kniha (porov. 2 *Krn* 25, 4; 35, 12; *Neh* 8, 1; 13, 1). Aj v Novom zákone sa Pentateuch pripisuje Mojžišovi (porov. *Mt* 19, 3 – 8 a *Mk* 12, 26). Vskutku je však v Pentateuchu iba niekoľko veršov, v ktorých sa Mojžiš predstavuje ako pisateľ (porov. *Ex* 17, 14; 24, 4; 34, 27; *Nm* 33, 2; *Dt* 31, 9. 24).

Už v 18. storočí sa na základe literárno-kritického bádania zistili v Pentateuchu rôzne nedôslednosti, dublety, veľké rozdiely v štýle, v slovníku, v používaní Božieho mena, rozličné „teologické“ názory atď., ktoré dali podnet na pochybnosti o tom, či možno Pentateuch v dnešnej literárnej forme pokladať za Mojžišovo dielo.

K argumentom, ktoré sa uvádzajú proti jeho autorstvu, patrí nielen opis Mojžišovej smrti v *Dt* 34, ale aj mnohé údaje, ktoré poukazujú na neskoršie historické obdobie redakcie Pentateuchu (porov. napr. poznámku v *Dt* 34, 6: „ale o jeho [Mojžišom] hrobe nevie nik dodnes“, alebo v *Gn* 13, 7: „v krajine vtedy bývali Kanaánčania“) a viaceré anachronizmy (ako napr. reč o Filištíncoch v *Gn* 26, 14 – 18) a iné. Prekvapujúcim zjavom je striedavé používanie osobného Božieho mena Jahve so všeobecným označením božstva Elohim. Okrem toho sa často vyskytujú dublety (opakovanie toho istého

2.1.

MOJŽIŠOVO AUTORSTVO

2.2.

ARGUMENTY

ÚVOD DO KNIHY GENEZIS

1. NÁZOV, ŠTRUKTÚRA A OBSAH

Genesis je grécko-latinský názov prvej knihy Pentateuchu, utvorený na základe textu Gn 2, 4a Septuaginty (najstaršieho gréckeho prekladu Starého zákona): „Toto je kniha pôvodu (*he biblos genéseos*) neba a zeme...“ V hebrejskej Biblii sa nazýva podľa prvých slov knihy *Berešit* (= Na počiatku), lebo opisuje začiatky stvoriteľského diela (stvorenie sveta a prvého človeka) a začiatky vyvoleného Božieho ľudu (rozprávanie o patriarchoch).

1.1.
NÁZOV

Štruktúra knihy je dosť jednotná. Čo do vonkajšej formy je materiál knihy usporiadaný do desiatich *toledót* (= pôvod, pokolenie, potomstvo, rodopis), z ktorých päť poukazuje na negatívnu stránku a skazonosný vplyv Adamových synov a päť na pozitívne vlastnosti a spásanosné poslanie Izraelových synov.

1.2.
ŠTRUKTÚRA

Opis pôvodu (*toledót*) neba a zeme (porov. Gn 2, 4a), v ktorom sa hovorí o Edene, o Adamovom vyvolení a jeho neposlušnosti voči Božiemu zákonu zneužitím moci a života, je v ostrom protiklade s opisom potomstva (*toledót*) Táreho (porov. Gn 11, 27), v ktorom sa spomína Kanaán, „Pánov raj“ (porov. Gn 13, 10), vyvolenie Abraháma a jeho poslušnosť, odmenená Božím prisľúbením veľkej moci a plodnosti.

Adamovo potomstvo (*toledót*) s genealógiou desiatich predstaviteľov patriarchov pred potopou (porov. Gn 5, 1) súvisí s Izmaelovým potomstvom (*toledót*), z ktorého vzišlo dvanásť izmaelských kmeňov (porov. Gn 25, 12).

Rodopisu (*toledót*) spravodlivého Noema, v ktorom sa cez potopu zachránilo ľudské pokolenie pred záhubou (porov. Gn 6, 9), zodpovedá rodopis (*toledót*) Abrahámovho syna Izáka, v ktorom budú požehnané všetky budúce ľudské pokolenia (porov. Gn 25, 19).

Potomstvo (*toledót*) Noemových synov, ktorí sa po potope stali praotcami národov (porov. Gn 10, 1), je v ostrom protiklade s potomstvom (*toledót*) Ezaua, ktorý sa stal praotcom Edomčanov (porov. Gn 36, 1). Nakoniec v Semovom potomstve (*toledót*), z ktorého pochádza Abrahám (porov. Gn 11, 10), má privilegované miesto rodopis (*toledót*) Jakubovej rodiny.

1.3. Podľa obsahu možno Knihu Genezis rozdeliť takto:

OBSAH

I. Predhistória (1, 1 – 11, 32):

1. Stvorenie sveta a človeka (1, 1 – 2, 4a)
2. Začiatky ľudstva a prvý hriech (2, 4b – 3, 24)
3. Kainovi a Setovi potomkovia (4, 1 – 5, 32)
4. Potopa a Noe (6, 1 – 9, 17)
5. Od Noema po Abraháma (9, 18 – 11, 32)

II. Obdobie patriarchov (12, 1 – 50, 26):

1. Abrahám (12, 1 – 25, 18)
2. Izák (24; 25, 19 – 28, 9)
3. Jakub (28, 10 – 37, 1)
4. Jakubovi synovia: Júda (38, 1 – 30) a Jozef (37, 2 – 36; 39, 1 – 50, 26).

2. PÔVOD KNIHY GENEZIS

2.1.

PREDHISTÓRIA

V prvých jedenástich kapitolách Knihy Genezis sú spracované staré tradície Izraela a okolitých národov starovekého Blízkeho východu o prahistórii ľudstva a o predhistórii vyvoleného národa. Vyberajú sa z nich iba tie udalosti, ktoré sú charakteristické pre dejiny celého ľudstva. Archeologické objavy posledného storočia ukázali, že je mnoho styčných bodov medzi prvými kapitolami Genézy a lyrickými, sapienciálnymi alebo liturgickými textami starovekého Sumeru, Babylonie a Ugaritu. Stačí spomenúť babylonský epos o stvorení sveta *Enuma eliš*, babylonskú verziu o potope sveta známú pod menom *Epos Atrahasis* a *Epos o Gilgamešovi*, alebo poukázať na veže, postavené na počesť božstiev v Mezopotámii, s ktorými má biblické rozprávanie o stavbe „babylonskej veže“ nepochybne veľa podobného.

Treba však pripomenúť, že inšpirovaní pisatelia, ktorí zostavili a zredigovali rozprávania prvých kapitol Knihy Genezis, prepracovali jestvujúce literárne pramene v duchu a vo funkcii tradícií svojho ľudu. Preto sa biblický opis stvorenia a potopy podstatne líši od podobných udalostí v staroorientálnych náboženských tradíciách. Podľa Biblie jedine Boh existuje pred akýmkoľvek iným bytím a stvoril, čiže z ničoho vytvoril všetko, čo jestvuje na zemi a vo vesmíre. Monoteistické ponímanie Boha, Stvoriteľa a Pána neba i zeme, ktorý spravodlivo trestá hriech, ale je

GENEZIS – KNIHA PÔVODU

Prahistoria, 1, 1 – 11, 26

STVORENIE SVETA, 1, 1 – 2, 4

1¹ Na počiatku stvoril Boh nebo a zem. ²Zem však bola pustá a prázdna, tma bola nad priepastou a Duch Boží sa vznášal nad vodami.

Dielo prvého dňa. – ³Tu povedal Boh: „Bud' svetlo!“ a bolo svetlo. ⁴Boh videl, že svetlo je dobré; i oddelil svetlo od tmy. ⁵A Boh nazval svetlo „dňom“ a tmu nazval „nocou“. A nastal večer, a nastalo ráno, deň prvý.

1, 1. Úvodom Pentateuchu, a tak i celého Písma, je nádherná rozprava o tom, ako Boh svojím všemohúcim slovom stvoril svet a ako ho za šesť dní (hexaemeron = hex „šesť“ a heméra „deň“) usporiadal a upravil. Svätopisec krátko, ale výstižne pripisuje vznik celého sveta jedinej príčine, Bohu, pôvodcovi všetkých jestvujúcich vecí. Pri čítaní biblického textu si treba uvedomiť, že nie je vedeckou správou, že je plný symbolickej reči, ktorú je potrebné exegeticky správne vyložiť, a že jeho rozprávania nie je „lineárne“, ale sa v ňom prekrývajú rozličné vrstvy, literárne druhy, historické epochy a rôzne druhy reality. Preto treba pamätať na „literárny zmysel“ jeho textu, na zmysel, aký mu dal cez výrazové prostriedky ľudského autora jeho pôvodný autor – Boh: „Keďže však vo Svätom písme Boh prehovoril prostredníctvom ľudí a ľudským spôsobom, aby vysvetľovateľ Svätého písma dobre pochopil, čo nám chcel Boh povedať, musí pozorne skúmať, čo vlastne mali svätopiscovia v úmysle vyjadriť a čo Boh uznal za dobré prejavíť ich slovami. Aby sme zistili úmysel svätopiscu, treba si okrem iného všimnúť aj literárne druhy“ (DV, 12).

„Na počiatku“ rozumej na počiatku času, na začiatku Božej činnosti navonok. Predtým nejestvovalo nič, okrem Boha. „Stvoril“, hebr. „bará“, t. j. urobil z ničoho. Sloveso v tejto forme vyjadruje výhradne činnosť Božiu, a to nezávislú od hmoty. „Boh“, ktorého nik ne-

stvoril, lebo on má príčinu svojho bytia v sebe samom, je večný. – „Nebo a zem“ – tieto slová tu značia svet, vesmír. Slovo „svet“ sa totiž v hebrejčine nevyskytuje.

1, 2. „Zem“ tu znamená zemskú prahmotu. O Bohu hovorí Božie zjavenie väčšinou obrazným spôsobom, vlastným človeku tých čias, a potom ľudská reč nemá vyjadrovacie prostriedky, primerané Božej skutočnosti. To platí aj o zvrate „Duch Boží sa vznášal nad vodami“, ako prameň poriadku, svetla a krásy.

Stvorenie všetkých vecí je dejinnou skutočnosťou; spôsob, ako sa nám podáva, je literárno-umelecký. Ale aj tu badať akúsi prirodzenú následnosť: zachováva sa vzostupný ráz, ako ho vyžaduje prírodná veda. Vrcholom Božieho stvoriteľského činu je človek. Svätopisec nám však nepodáva vedecké vysvetľovanie o vývine sveta, ale vychádza z predstáv, ktoré boli bežné v čase, v ktorom žil, keď sa zem pokladala za stred vesmíru. Zem si predstavovali ako plávajúci ostrov na hlbokých, ktorý prikrývala ako pogloba pevná obloha. Na vnútornej časti oblohy boli svetelné zdroje, slnko, mesiac a hviezdy, a na vonkajšej vrchnej časti boli uskladnené vo veľkých struhách vrchné vody, ktoré v čase dažďov prichádzali na zem (Gn 7, 11; Ž 148, 4 atď.).

1, 4 – 5. Tma sa odstraňuje stvorením svetla. Svetlo bolo stvorené v prvý deň, hoci svetelné zdroje zaujmú svoj priestor len vo štvrtý deň. Svetlom sa začína nový

1
1
—
1
5

Dielo druhého dňa. – ⁶ Potom Boh povedal: „Bud' obloha uprostred vôd a staň sa delidlom medzi vodami a vodami!“ ⁷ I urobil Boh oblohu a oddelil vody, ktoré boli pod oblohou, od vôd, ktoré boli nad oblohou. A stalo sa tak. ⁸ A Boh nazval oblohu „neбом“. A nastal večer, a nastalo ráno, deň druhý.

Dielo tretieho dňa. – ⁹ Potom Boh povedal: „Vody, ktoré ste pod neбом, zhromaždite sa na jedno miesto a ukáž sa súš!“ A stalo sa tak. ¹⁰ A Boh nazval súš „zemou“ a zhromaždište vôd nazval „morom“. A Boh videl, že je to dobré. ¹¹ Tu Boh povedal: „Zem, vyžej trávu, rastliny s plodom semena a ovocné stromy, prinášajúce plody, v ktorých je ich semeno, podľa svojho druhu na zemi!“ A stalo sa tak. ¹² Zem vyhnala trávu a rastliny s plodom semena podľa svojho druhu i stromy, prinášajúce ovocie, v ktorom je ich semeno podľa svojho druhu. A Boh videl, že je to dobré. ¹³ A nastal večer, a nastalo ráno, deň tretí.

Dielo štvrtého dňa. – ¹⁴ Tu Boh povedal: „Buďte svetlá na nebeskej oblohe na oddelovanie dňa od noci! A buďte na znamenie pre obdobia, dni a roky! ¹⁵ I buďte svetlami na nebeskej oblohe, aby ste osvetľovali zem!“ A stalo sa tak. ¹⁶ A Boh urobil dvoje veľkých svetiel: väčšie, aby vládlo nad dňom, a menšie, aby vládlo nad nocou, a aj hviezdy. ¹⁷ Umiestnil ich na nebeskej oblohe, aby osvetľovali zem ¹⁸ a aby vládli nad dňom a nad nocou, a oddelovali svetlo od tmy. A Boh videl, že je to dobré. ¹⁹ A nastal večer, a nastalo ráno, deň štvrtý.

Dielo piateho dňa. – ²⁰ Tu Boh povedal: „Vody, hemžite sa množstvom živých tvorov, a okrídlené tvory, lietajte ponad zem na nebeskej oblohe!“ ²¹ A Boh stvoril veľké morské zvieratá a všetky živočíchy, ktoré sa hýbu a hemžia vo vode podľa svojho druhu, ako i všetky okrídlené lietajúce tvory podľa svojho druhu. A Boh videl, že je to dobré. ²² Boh ich požehnal a povedal: „Plodte a množte sa a naplňte morské vody, aj vtáctvo nech sa rozmnožuje na zemi!“ ²³ A nastal večer, a nastalo ráno, deň piaty.

poriadok na svete. Aké svetlo má na mysli svätopisec, nevedno. – Boh dáva stvoreným veciam mená. To značí, že všetko, čo stvoril, je v jeho moci a od neho závislé. **1, 6 – 8.** Boh zapája nespútane vody do svojho diela stvorením „oblohy“, ktorá má za úlohu oddelovať vrchné vody od spodných.

1, 9 – 10. Božím zásahom dochádza k rozčleneniu na

zemi a k vzniku vegetatívneho života. Pevná zem je oddelená od vôd.

1, 20 – 24. Boh je stvoriteľom všetkého tu na zemi. Vývin rodov, že by sa dokonalejšie druhy zvierat vyvíjali z predchádzajúcich jednoduchších, je prirodovedecká teória, o ktorej Biblia nehovorí.

Dielo šiesteho dňa. – ²⁴ Potom Boh povedal: „Zem, vydaj živé bytosti podľa svojho druhu: dobytok, plazy a divú zver podľa svojho druhu.“ A stalo sa tak. ²⁵ Boh urobil divú zver podľa svojho druhu, dobytok podľa svojho druhu i všetky plazy podľa svojho druhu. A Boh videl, že je to dobré.

²⁶ Nato Boh povedal: „Urobme človeka na náš obraz a podľa našej podoby! Nech vládne nad rybami mora i nad vtáctvom neba, i nad dobytkom a divou zverou a nad všetkými plazmi, čo sa plazia po zemi!“

²⁷ A stvoril Boh človeka na svoj obraz,
na Boží obraz ho stvoril,
muža a ženu ich stvoril.

²⁸ Boh ich požehnal a povedal im: „Plodte a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!“

²⁹ Potom Boh povedal: „Hľa, dávam vám všetky rastliny s plodom semena na povrchu celej zeme a všetky stromy, majúce plody, v ktorých je ich semeno: nech sú vám za pokrm! ³⁰ Všetkým zverom zeme a všetkému vtáctvu neba i všetkému, čo sa hýbe na zemi, v čom je dych života, (dávam) všetku zelenú trávu.“ A stalo sa tak. ³¹ A Boh videl všetko, čo urobil, a hľa, bolo to veľmi dobré. A nastal večer, a nastalo ráno, deň šiesty.

2¹ Takto boli ukončené nebo a zem, a všetky ich voje. ² V siedmy deň Boh skončil svoje diela, ktoré urobil. A v siedmy deň odpočíval od všetkých diel, ktoré urobil. ³ I požehnal siedmy deň

1, 26. Pri stvorení predchádzajúcich tvorov Boh „povedal, a stalo sa“ (3, 6, 9, 11, 14, 20, 24). Pred stvorením človeka predchádza akási úvaha, porada Boha so sebou. Už z toho možno tušiť, aká bude hodnota človeka. Bude ju ešte väčšmi vidno z toho, že človek bude stvorený na obraz Boží. „Urobme človeka na náš obraz“ – v množnom čísle môže znamenať slávnostný spôsob Božieho uvažovania, alebo že sa Boh rozhodoval pred celým nebom. – „Na náš obraz“ by mohlo znamenať fyzickú podobnosť, aká bola medzi Adamom a jeho synom (5, 3), preto sa dodáva „a podľa našej podoby“, čo odlišuje človeka od všetkých ostatných živočíchov

a predpokladá podobnosť s Bohom v inteligencii, vo vôli, v moci; človek je osoba.

1, 28. Ako vo v. 22 „požehnáva“ Boh zvieratá, tak aj tu „požehnáva“ prvých ľudí. Požehnanie sa vzťahuje na ich množenie. Človek a zvieratá dostávajú od Boha moc, aby sa obnovovali a rozmnožovali a takto zachovali natrvalo svoj rod. Boh tu prepožičiava tvorom svoju tvoriteľskú moc. Boh dáva človeku nadvládu nad všetkým tvorstvom a toto je dôsledkom skutočnosti, že človek je obrazom Boha.

2, 3. Šesť biblických dní je šesť časových rozpätí. Deň je ohraničený večerom a ránom. Biblický deň sa teda

NOVÝ ZÁKON

NOVÝ ZÁKON

Obsah druhej časti Biblie, ktorá sa bežne označuje názvom „Nový zákon“ alebo „Nová zmluva“, je pokračovaním, uskutočnením a završením Božieho zjavenia a Božieho plánu spásy, o ktorom nás poučujú spisy Starého zákona, čiže Starej zmluvy. Boh, ktorý „mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril kedysi otcom skrze prorokov, v týchto posledných dňoch prehovoril k nám v Synovi“ (Hebr 1, 1 – 2). „On celou svojou prítomnosťou a zjavom, svojimi slovami a skutkami, znameniami a zázrakmi, no najmä smrťou a slávnym zmŕtvychvstaním a napokon zoslaním Ducha pravdy napĺňa a završuje zjavenie a potvrdzuje ho Božím svedectvom, že je totiž medzi nami Boh a chce nás vyslobodiť z tmy hriechu a smrti a vzkriesiť k večnému životu“ (*Dei verbum*, 4). „Kristus založil Božie kráľovstvo na zemi, skutkami a slovami zjavil svojho Otca i seba samého a svojou smrťou, vzkriesením a slávnym nanebovstúpením, ako aj zoslaním Ducha Svätého dovŕšil svoje dielo (...). Spisy Nového zákona sú trvácim a božským svedectvom o týchto veciach“ (*Dei verbum*, 17).

V Novom zákone sú hlavným svedectvom o živote a učení Ježiša Krista *evanjeliá*, ktoré verne podávajú to, čo Ježiš počas svojho pozemského života konal a učil na večnú spásu ľudí a čo jeho učeníci počuli a videli. Evanjelisti vychádzali zo svedectva apoštolov a podľa zamerania jednotlivých evanjelií zachytili príslušný tradiovaný materiál písomne. Historická pravda (historickosť) evanjelií nespočíva teda v tom, že evanjelisti jednoducho rozprávajú o živote a učení Ježiša Krista, aby ostali v pamäti, ale že ich „ohlasujú“, aby mohli byť základom viery a života Cirkvi.

Nový zákon okrem štyroch evanjelií obsahuje *Skutky apoštolov*, *listy apoštola Pavla*, *Katolícke listy* a *Knihu zjavenia*. „Tieto spisy podľa múdreho Božieho ustanovenia potvrdzujú všetko, čo sa týka Krista Pána, čím ďalej tým jasnejšie vysvetľujú jeho pravé učenie, ohlasujú spasiteľné účinky Kristovho božského diela, opisujú počiatky Cirkvi a jej obdivuhodné šírenie a predpovedajú jej slávne završenie“ (*Dei verbum*, 20).

1.
NÁZOV
A OBSAH

2.
REČ NOVÉHO
ZÁKONA

Novozákonné spisy, ako písomné svedectvá ohlasovania evanjelia a života v prvotnej Cirkvi, boli napísané v hovorovej gréčtine, nazývanej *koiné*. Bola to forma gréčtiny, ktorá sa od 4. storočia pred Kr. do 7. storočia po Kr. používala ústne i písomne ako bežná dorozumievacia reč v krajinách okolo Stredozemného mora a na Blízkom východe. Novozákonná reč *koiné* je však silne ovplyvnená semitskými jazykmi (hebrejčinou a aramejčinou). To preto, že autori Nového zákona používali do gréčtiny preložený Starý zákon, tzv. Septuagintu, v ktorej je mnoho semitizmov, čiže typických gramatických zvrátov a výrazov, prevzatých zo semitských rečí. Okrem toho treba vziať do úvahy, že prví hlásatelia novozákonného posolstva, počnúc samým Ježišom, boli aramejsky hovoriaci Židia. To isté platí aj o autoroch novozákonných spisov. Preto na vyjadrenie a formulovanie kresťanského posolstva museli tvoriť nové pojmy i nové grécke termíny (porov. napr. pojmy *agápe* = láska; *ekkesía* = Cirkev; *pistis* = viera; *pneuma* = Duch; *Logos* = Slovo; *Kyrios* = Pán).

Evanjelista Lukáš píše peknou literárnou gréčtinou, ale rád napodobňuje reč Septuaginty a používa materiál pochádzajúci z tradície, ktorý je poznačený semitským vplyvom (porov. napr. *Lk* kap. 1 – 2). Marek píše nenáročnou ľudovou gréčtinou s príznakmi vplyvu aramejčiny a latinčiny. Matúšovo evanjelium je aj napriek častým hebraizmom napísané dobrou gréčtinou. Ján píše normálnou gréčtinou, ale pôsobivým slávnostným štýlom s výraznými semitskými odtienkami. Pavol má svoj osobný štýl, používa dobrú gréčtinu a niekedy využíva aj jej rečové finesy (porov. *1 Kor* 13; *Rim* 8, 31 – 39). Pastoračné listy a zvlášť Jakubov list a Prvý Petrov list sa vyznačujú čistou a krásnou gréčtinou. Najkrajšou gréčtinou z literárneho hľadiska je napísaný List Hebrejom. Tieto charakteristické jazykové črty novozákonných spisov treba vziať do úvahy pri výklade pojmov a foriem vyjadrovania jednotlivých autorov kníh Nového zákona.

3.
TEXT NOVÉHO
ZÁKONA

Originály, čiže pôvodiny novozákonných spisov, tzv. autografy, sa asi v polovici 2. storočia stratili, a tak z početných dodnes zachovaných starých rukopisov ani jeden nepodáva úplne presné znenie originálu. Pôvodný text však možno rekonštruovať pomocou textovej kritiky z jeho starých odpisov, z citátov a výťahov

ÚVOD DO EVANJELIA PODĽA MATÚŠA

1. MATÚŠ

Podľa cirkevnej tradície sa dnešné prvé evanjelium pripisuje Matúšovi (hebr. *Mattanyah* = „dar Jahveho“), jednému z apoštolov, ktorého Ježiš povolal od mýta v Kafarnaume (porov. *Mt* 9, 9; *Mk* 2, 14; *Lk* 5, 27). V zoznamoch Dvanástich sa jeho meno uvádza na siedmom (porov. *Mk* 3, 18; *Lk* 6, 15) alebo na ôsmom mieste (porov. *Mt* 10, 3; *Sk* 1, 13). Evanjelista Marek a Lukáš ho označujú menom Lévi (*Mk* 2, 14: „Alfejov syn Lévi“). O Matúšovom údajnom pôsobení v Etiópii a v Arábii, ako aj o jeho mučeníckej smrti sa nevie nič isté.

2. PÔVOD EVANJELIA

Podľa svedectiev Papiáša (asi roky 75 – 150), Antimarcionovského prológu (roky 160 – 180), Ireneja (= rok 202), Origena (= rok 254) a Euzébia (+ okolo roku 202) apoštol Matúš napísal dnešné prvé kánonické evanjelium pre Židov v hebrejskej (t. j. aramejskej) reči. No podľa výsledkov moderného bádania dnešné Matúšovo evanjelium nie je prekladom z aramejštiny. Ide o priame spracovanie tradíciou ustáleného, už v gréčtine jestvujúceho materiálu; teda už pôvodina bola napísaná po grécky. Papiášova správa a na nej založená tradícia, že pôvodne bolo napísané „po hebrejsky“, sa azda vzťahuje na písomný „prameň logii“ (prameň Ježišových výrokov), pochádzajúci podľa mienky viacerých biblistov od Matúša (tzv. Proto-Matúš), ktorého meno neskôr prešlo na autora prvého evanjelia.

Keďže nemožno s istotou určiť bezprostredného autora tohto evanjelia, treba sa uspokojiť s niektorými jeho črtami, vyvođenými zo samého textu. Je isté, že autorom evanjelia je po grécky hovoriaci kresťan židovského pôvodu, ktorý píše pre kresťanov zo židovstva v Sýrii alebo v Palestíne. Nasvedčuje tomu fakt, že evanjelista nevysvetľuje rôzne židovské osobitosti (porov. *Mt* 15, 2 n.; 23, 5. 24. 27; 27, 62), neprekladá hebrejské slová (porov. *Mt* 5, 22; 10, 25; 27, 6), vyzdvihuje platnosť celého Zákona (porov. *Mt* 5, 18 n.; 23, 3), používa židovské výrazy (napr. „nebeské kráľovstvo“ namiesto „Božie kráľovstvo“, okrem niekoľkých výnimiek) atď. Pritom však je Matúšovo evanjelium uchránené od judaistického partikularizmu, prísneho tradicionalizmu a legalizmu. Cieľom evanjelia je posilniť

kresťanské obce v diskusiách so Židmi, utvrdiť ich vo viere v Ježiša Krista – Mesiaša a podať smernice pre život ich spoločenstva podľa Ježišovho učenia. Matúšovo evanjelium je teda evanjelium cirkevného spoločenstva, evanjelium Cirkvi. Jeho vznik sa kladie do obdobia okolo roku 80 po Kr.; bolo napísané pravdepodobne v Sýrii, najskôr v Antiochii.

Hlavným prameňom Matúšovho evanjelia je podľa všetkého Markovo evanjelium. No na rozdiel od Lukáša evanjelista Matúš prevzal od Marka takmer všetok materiál (vynechal iba *Mk* 1, 21 – 28. 35 – 38; 4, 26 – 29; 8, 22 – 26; 12, 41 – 44; 14, 51 – 52) a vcelku zachoval postup a rozvrh statí Markovho evanjelia. Čo má navyše, je zväčša materiál, ktorý spolu s Lukášom prevzal pravdepodobne z tzv. prameňa logií, čiže Ježišových výrokov (napr. reč na vrchu, modlitbu Pána a podobenstvá), a jeho osobitný materiál, ktorý prebral z tradície; pre Marka a Lukáša bol tento materiál nedostupný. Matúš všetky tieto rôznorodé zložky zaradil do historického a zemepisného rámca a tematicky ich usporiadal do troch etáp podľa Markovho vzoru: účinkovanie Ježiša v Galilei, cesta do Jeruzalema a Ježišovo utrpenie a smrť. Na začiatku svojho evanjelia pridal správy o Ježišom detstve a na konci správu o zjavení sa vzkrieseného Ježiša v Galilei.

Úvodná časť (1, 1 – 4, 11):

1. Ježišov pôvod a detstvo (1, 1 – 2, 23)
2. Príprava na Ježišovo účinkovanie (3, 1 – 4, 11).
- I. Ježišovo účinkovanie v Galilei (4, 12 – 13, 58):
 1. Ježišovo vystúpenie a povolanie učeníkov (4, 12 – 25)
 2. Ježišovo posolstvo: „reč na vrchu“ (5, 1 – 7, 29)
 3. Ježišove činy: desať zázrakov (8, 1 – 9, 35)
 4. Vyslanie a poučanie Dvanástich (9, 36 – 11, 1)
 5. Ježišov boj proti nevere Židov (11, 2 – 12, 50)
 6. Tajomstvo nebeského kráľovstva: sedem podobenstiev (13, 1 – 53)
 7. Odmietnutie Ježiša Nazaretčanmi (13, 54 – 58).
- II. Ježiš na cestách (14, 1 – 20, 34):
 1. Cesty v Galilei a v okolitých krajoch (14, 1 – 17, 27)
 2. Spoločenské ponaučenia (18, 1 – 35)
 3. Ježiš na ceste do Jeruzalema (19, 1 – 20, 34).

3.

**OBSAH
A ROZDELENIE
MATÚŠOVHO
EVANJELIA**

EVANJELIUM PODĽA MATÚŠA

I. Ježišovo narodenie a detstvo, 1, 1 – 2, 23

1 Rodokmeň Ježiša Krista. – ¹ Rodokmeň Ježiša Krista, syna Dávidovho, syna Abrahámovho. ² Abrahám mal syna Izáka, Izák Jakuba, Jakub Júdu a jeho bratov, ³ Júda Faresa a Záru z Tarmy. Fares mal syna Ezroma, Ezrom Arama. ⁴ Aram mal syna Aminadaba, Aminadab Násona, Náson Salmona. ⁵ Salmon mal syna Bóza z Rachaby, Bóz Obeda z Rút, Obed Jesseho ⁶ a Jesse kráľa Dávida.

Dávid mal syna Šalamúna z Uriášovej ženy. ⁷ Šalamún mal syna Roboama, Roboam Abiáša, Abiáš Azu, ⁸ Aza Jozafata, Jozafat Jorama, Joram Oziáša. ⁹ Oziáš mal syna Joatama, Joatam Achaza, Achaz Ezechiáša. ¹⁰ Ezechiáš mal syna Manassesa, Manasses Amona, Amon Joziáša, ¹¹ Joziáš Jechoniáša a jeho bratov za babylonského zajatia.

¹² Po babylonskom zajatí Jechoniáš mal syna Salatiela, Salatiel Zorobábel, ¹³ Zorobábel Abiuda, Abiud Eliakima, Eliakim Azora.

¹⁴ Azor mal syna Sadoka, Sadok Achima, Achim Eliuda. ¹⁵ Eliud mal

1, 1–17. Lk 3, 23–38.

1, 1–17. Rodokmeň Ježiša Krista ukazuje, že Pán Ježiš pochádza skutočne z Abrahámových potomkov (Gn 12, 3) a z Dávidovho rodu (2 Sam 7, 12–16) podľa prislúbení daných Abrahámovi a Dávidovi.

1, 1. „Syn Dávidov“ je obľúbené pomenovanie Mesiáša u prorokov; tento názov používali na označenie Mesiáša aj Židia. „Kristus“ je grécke slovo; je to preklad hebrejského slova „Mesiáš“, po slovensky „Pomazaný“. Pomazaním olejom sa v Starom zákone ustanovovali a uvádzali do úradu králi, kňazi a proroci. Kristus je Kráľ, Veľkňaz a Prorok. Kristus, ako potomok Abrahámov a Dávidov, vystupuje v dejinách ako stredobod všetkého, čo Boh urobil pre spásu ľudského pokolenia. Až po Ježiša trvá príprava na spásu. Ježiš

spásu uskutočňuje a s ním prichádza na svet prislúbené Božie kráľovstvo.

1, 2 n. Tento rodokmeň symetricky vyjadruje tri obdobia dejín spásy a dejín vyvoleného národa: od Abraháma po Dávida, od Dávida po babylonské zajatie a od babylonského zajatia po Krista. Každé obdobie je zastúpené symetricky 14 rodmi, hoci ich v skutočnosti bolo oveľa viac. Preto „mal syn“ tu nemusí znamenať vždy bezprostredného otca. V rodokmeni sa uvádzajú aj štyri ženy, z toho tri cudzinky, ktoré počali v nezákonnej situácii. Tým sa naznačuje, že Ježiš prišiel spasť všetkých ľudí, Židov i pohanov.

1, 11. Odvážanie Židov do babylonského zajatia sa začalo za Joakima (roku 605 pred Kristom) a bolo dokončené v roku 587.

syna Eleazara, Eleazar Matana, Matan Jakuba. ¹⁶ Jakub mal syna Jozefa, manžela Márie, z ktorej sa narodil Ježiš, nazývaný Kristus. ¹⁷ Všetkých pokolení od Abraháma po Dávida bolo štrnásť, od Dávida po babylonské zajatie štrnásť a štrnásť od babylonského zajatia po Krista.

Narodenie Ježiša Krista. – ¹⁸ S narodením Ježiša Krista to bolo takto: Jeho matka Mária bola zasnúbená s Jozefom. Ale skôr ako by boli začali spolu bývať, ukázalo sa, že počala z Ducha Svätého. ¹⁹ Jozef, jej manžel, bol človek spravodlivý a nechcel ju vystaviť potupe, preto ju zamýšľal potajomky prepustiť. ²⁰ Ako o tom uvažoval, zjavil sa mu vo sne Pánov anjel a povedal: „Jozef, syn Dávidov, neboj sa prijať Máriu, svoju manželku, lebo to, čo sa v nej počalo, je z Ducha Svätého. ²¹ Porodí syna a dáš mu meno Ježiš; lebo on vyslobodí svoj ľud z hriechov.“

²² To všetko sa stalo, aby sa splnilo, čo Pán povedal ústami proroka:

²³ „*Hľa, panna počne a porodí syna a dajú mu meno Emanuel,*“ čo v preklade znamená: *Boh s nami.*

²⁴ Keď sa Jozef prebudil, urobil, ako mu prikázal Pánov anjel, a prijal svoju manželku. ²⁵ Ale nepoznal ju, kým neporodila syna; a dal mu meno Ježiš.

2 Mudrci od východu. – ¹ Keď sa za čias kráľa Herodesa v judejskom Betleheme narodil Ježiš, prišli do Jeruzalema mudrci

1, 16. Jozef sa nazýva manželom Márie, lebo podľa Božej vôle uzavrel s ňou manželský zväzok. Pravda, v manželstve zachovávali obaja ustavičné panenstvo, žili ako brat a sestra. Pretože medzi Jozefom a Máriou bolo uzavreté riadne manželstvo, Ježiš patrila manželským právom nielen Panne Márii, ale aj Jozefovi. A to je dôvod, prečo rodokmeň, ktorý je vlastne Jozefovým rodokmeňom, mohol byť označený ako rodokmeň Ježiša Krista.

1, 18. Zasnúbenie u Židov bolo už pravým manželstvom. Len ešte „spolu nebývali“ a až asi po roku manžel – snúbenec, prijal manželku do svojho domu.

1, 19. Manžel u Židov mohol manželku prepustiť, ale musel jej dať priepustný list, v ktorom bola uvedená aj príčina prepustenia. Jozef nepomýšľal na takého úradné prepustenie. Bol presvedčený o Máriinej nevinnosti, len nechápal toto tajomstvo.

1, 23. Iz 7, 14.

1, 25. Duch Svätý poučil Jozefa, že Mária sa v panenstve

stala matkou Božieho Syna; preto neporušil jej panenstvo ani pred narodením, ani po narodení Božieho Syna. To je učenie viery, o ktorom nemožno pochybovať. Výraz „ale nepoznal ju, kým neporodila syna,“ je hebraizmus a doslovný preklad latinského textu, ktorý podľa zmyslu treba chápať: A bez toho, že by s ňou nažíval, porodila syna. Ostatné časti evanjelia, ako aj tradícia Cirkvi predpokladajú ustavičné panenstvo Panny Márie. Hebraizmus „kým (až) neporodila“ bol zaužívaný výraz východného človeka; vidno to aj z 2 Sam 6, 23: „A Šaulova dcéra Michol nemala deti až do dňa svojej smrti.“ Spojka „až“ („kým“) tu nepoukazuje na to, čo bude, ale na fakt, ktorý sa stal alebo nestal.

2, 1. Náš kresťanský letopočet (aera Dionysia) kladie Ježišovo narodenie o niekoľko rokov neskôr, ako sa Ježiš skutočne narodil. Narodil sa totiž ešte za kráľa Herodesa Veľkého a ten kraloval nad Judeou, Idumeou a Samáriou od roku 37 do roku 4 pred Kr. Zomrel krátko pred Veľkou nocou (začiatkom apríla) roku

od východu ² a pýtali sa: „Kde je ten novonarodený židovský kráľ? Videli sme jeho hviezdu na východe a prišli sme sa mu pokloniť.“

³ Keď to počul kráľ Herodes, rozrušil sa a celý Jeruzalem s ním.

⁴ Zvolal všetkých veľkňazov a zákonníkov ľudu a vyzvedal sa od nich, kde sa má narodiť Mesiáš. ⁵ Oni mu povedali: „V judejskom Betleheme, lebo tak píše prorok:

⁶ *„A ty, Betlehem, v judejskej krajine,
nijako nie si najmenší medzi poprednými mestami
Judey,
lebo z teba vyjde vojvoda,
ktorý bude spravovať môj ľud, Izrael.“*

2

2

15

⁷ Tu si dal Herodes potajomky zavolať mudrcov a podrobne sa ich povypytoval, kedy sa im zjavila hviezda. ⁸ Potom ich poslal do Betlehema a povedal: „Chodte a dôkladne sa vypytujte na dieťa. Keď ho nájdete, oznámte mi, aby som sa mu aj ja šiel pokloniť.“

⁹ Oni kráľa vypočuli a odišli. A hľa, hviezda, ktorú videli na východe, išla pred nimi, až sa zastavila nad miestom, kde bolo dieťa. ¹⁰ Ako zbadali hviezdu, nesmierne sa zaradovali. ¹¹ Vošli do domu a uvideli dieťa s Máriou, jeho matkou, padli na zem a klaňali sa mu. Potom otvorili svoje pokladnice a dali mu dary: zlato, kadidlo a myrhu.

¹² A keď vo sne dostali pokyn, aby sa nevracali k Herodesovi, inou cestou sa vrátili do svojej krajiny.

Útek do Egypta. – ¹³ Po ich odchode sa Jozefovi vo sne zjavil Pánov anjel a povedal: „Vstaň, vezmi so sebou dieťa i jeho matku, ujdí do Egypta a zostaň tam, kým ti nedám vedieť, lebo Herodes bude hľadať dieťa, aby ho zmárnil.“

¹⁴ On vstal, vzal za noci dieťa i jeho matku a odišiel do Egypta.

¹⁵ Tam zostal až do Herodesovej smrti, aby sa splnilo, čo povedal Pán ústami proroka:

⁴ pred Kr. v Jerichu, kde strávil zimu ťažko chorý. Ježiš sa teda narodil ešte pred rokom 6 alebo 7 pred kresťanským letopočtom. Chybu v počítaní urobil mních Dionýzios v 6. storočí.

^{2, 2.} Mudrci sa v gréckom texte volajú „mágoi“ (mágovia). Pomenovanie označuje perzských kňazov, ktorí pre svoju učenosť boli aj kráľovskými poradcami.

Zaoberali sa prírodovedou, najmä hviezdárstvom a veštením z polohy hviezd. Božia prozreteľnosť ich zjavom nezvyčajnej hviezdy priviedla k nohám novonarodeného Kráľa a Spasiteľa. Nevedno, koľko ich bolo. Z počtu darov sa usudzuje, že boli traja.

^{2, 6.} *Mích* 5, 1.

^{2, 15.} *Oz* 11, 1.

ABECEDNÝ INDEX DÔLEŽITEJŠÍCH NÁZVOV

V tomto indexe sa uvádzajú osobné mená, miestne názvy a hlavné biblické heslá, ako sa nachádzajú v texte, a dôležitejšie exegetické poznámky a odvolávky na paralelné miesta.

Vlastné mená osôb, miest a národov (ABIATAR – ABILÍNA) sú VERZÁLOU; hebrejské, aramejské, či grécke termíny (*abba – alfa*) sú *kurzívou*; všetko ostatné je obyčajným typom.

Pri heslách z biblického textu a z poznámok pod textom sa uvádza kapitola a verš; pri heslách z úvodov do jednotlivých kníh sa uvádza strana.

- A** *Abba* Mk 14, 36.
 Abecedná báseň Prís 31, 10 – 31.
 ABIATAR Mk 2, 26; 2 Sam 8, 17.
 ABILÍNA Lk 3, 1.
 ABRAHÁM – veriaci Gn 12, 1; 15, 6; 22, 1; Jn 8, 56; Hebr 11, 8; jeho lono Lk 16, 22; – meno Gn 17, 5; – smiech Gn 17, 17; Ježiš jeho syn Mt 1, 1; veriaci jeho deti Lk 19, 9; Rim 4, 1. 11; Jak 2, 21.
 Abrahámov lono Lk 16, 22.
 ABSOLÓN 2 Sam 13; 16, 21.
 ADAM Múd 10, 1: nový – Rim 5, 14; 1 Kor 15, 22: p. stvorenie.
 Adoptívne synovstvo Gn 48, 12; Gal 4, 5.
 AGRIPPA, p. Herodes.
 ACHAD Gn 10, 10.
 ACHIKAR Tob 1, 21.
 ACHIÓR Jdt 5, 5.
Alfa a Omega Zjv 1, 8.
Aleluja Ž 113, 1; Mt 26, 30; Zjv 19, 1.
 Almužna Lk 12, 33.
 AMALEK Ex 17, 8.
 AMONČANIA Dt 2, 19.
 AMOREJČANIA Dt 7, 1.
Anawim, p. chudobní.
 Anjel: Gn 19, 1; Jób 5, 1; Tob 5, 4; 12, 15; Ef 1, 21; Hebr 1, 14; Pánov – Gn 16, 7; Mt 1, 20; Sk 7, 38; – hubiteľ Ex 12, 23; – strážca a ochranca Ex 23, 20; Tob 5, 4; Dan 10, 13; – tlmočník a prostredník Jób 33, 23; Ez 40, 3; Gal 3, 19; = Boží synovia Jób 1, 6; = svätí Jób 5, 1.
 ANNÁŠ a KAJFÁŠ Lk 3, 2.
 Antikrist 2 Sol 2, 4.
 Antropológia, p. duša, telo, duch.
 Apokalypsa Ez 38, 1.
 APOLLO Sk 18, 24.
 Apostázia Dan 1, 8; 2 Sol 2, 3 – 4; Hebr 10, 26.
 Apoštoli Jn 4, 43; 17, 20; Sk 18, 26; 22, 21; Rim 1, 1; Hebr 3, 1; smelosť – Sk 13, 46; slabosť – 1 Kor 4, 13; nechápavosť – Mk 4, 13; pochybovačnosť – Mt 28, 17; Dvanásti – Mt 10, 2 – 3.
 Apoštolské kázanie Sk 2, 22. 23.
 ARABA Jer 39, 4; p. Solné údolie.
 Areopág Sk 17, 19.
 Archa zmluvy Ex 25, 10; 1 Sam 4, 3; 2 Sam 6, 7.
 ARTAXERXES Ezd 7, 11.

- ASIDEJCI (*Chasídím*) 1 Mach 2, 42,
p. *chesed*.
- ASMODEJ Tob 3, 8.
- Ašera, p. posvätné stĺpy.
- AŠTARTA Sdc 2, 13.
- AZAZEL Lv 16, 8.
- B** BABYLON Dan 4, 27; Zjv 14, 8.
- BÁL Sdc 2, 13.
- BALÁM Nm 22, 5.
- Baránok Iz 16, 1; Ježiš je – Jn 1, 29
(p. Iz 53, 7); Zjv 5, 6.
- BÁŠAN Am 4, 1.
- Bdelosť Mt 25, 1; 24, 42.
- BELIÁL Dt 13, 13.
- BELZEBUL Mt 12, 24.
- BETEL Gn 28, 19.
- BETLEHEM Mich 5, 1.
- Biedni, p. chudobní.
- Biskupi Tít 1, 5.
- Blahoslavenstvá Sir 14, 1; Mt 5, 1;
Lk 6, 20; Zjv 1, 3.
- Blaženosť Múd 4, 7; Pies 1, 7;
mesiánska – Oz 2, 20; Iz 11, 6;
p. pokoj.
- Blížny Prís 3, 28.
- Boh: p. monoteizmus, Božie mená,
Božia vševedúcnosť; – nebies
Dan 2, 18.
- Bohatstvo Kaz 2, 26; 5, 9; Lk 12, 33.
- Bohoslužba zákona – Sir 35, 1;
p. obeta; vnútorná – Am 5, 21;
(p. 1 Sam 15, 22); duchovná
– Ž 40, 9; Mt 9, 13; Jn 2, 21; Rim 1,
9; 12, 1; p. chrám, sviatky.
- Boží hlas Ex 15, 26.
- Boží obraz: človek – Gn 1, 26
(p. Kol 3, 10); Kristus a kresťan
– Rim 8, 29.
- Boží Syn Jn 1, 18; Rim 1, 4; 9, 5.
- Boží syn: 2 Sam 7, 14; Mt 4, 3; Jn 10,
34; Izrael – Dt 7, 6; Múd 16, 10;
anjeli – Jób 1, 6; – a ľudské dcéry
Gn 6, 1.
- Boží vrch Ž 36, 7; svätý – (Jeruza-
lem) Ž 2, 6.
- Božia návšteva Ex 3, 16; Lk 1, 68;
19, 44.
- Božia pedagogia Dt 8, 5; Sdc 2, 11;
Am 4, 6; Hebr 12, 7.
- Božia pomsta: volanie po – Ž 5, 11.
- Božia prítomnosť Ex 13, 22; 1 Kr 8,
10; 19, 12; Jn 1, 14; 6, 58; p. pre-
bývanie.
- Božia prozreteľnosť Múd 14, 3;
Hebr 11, 6.
- Božia vševedúcnosť a všadeprítom-
nosť Múd 1, 7.
- Božie mená: Boh nebies Ezd 1, 2;
Jahve Gn 4, 26; Ex 3, 14; p. Jn 8,
24; Zjv 1, 4; Meno (= Jahve)
1 Kr 8, 16; Moc Mt 26, 64; p. Pán;
Najvyšší Gn 14, 18; Nebo 1 Mach
4, 10; Mt 3, 2; Požehnaný (čiže
Zvelebený) Mk 14, 61; Všemohúci
Gn 17, 1; meno Ježiš 3 Jn 7;
vzývať meno Ježiš Sk 3, 16; 5, 41.
- Božské čnosti 1 Kor 13, 13; p. čnosti.
- Božstvo Ježišovo Rim 9, 5.
- Brány (podsvetia) Mt 16, 18; Zjv 1, 18.
- Brat: starší – Gn 4, 5; Ex 13, 11; mlad-
ší –, p. mladší.
- Bratia: – kresťania Sk 1, 15; Ježišovi
– Mt 12, 46; Sk 1, 14.
- C** Celostná žertva Lv 1, 1.
- Cesta Ž 119, 1; Mt 7, 13; Jn 14, 6;
Sk 9, 2.
- Cirkev Sk 7, 38; v pravom zmysle
slova Mt 16, 18; Sk 5, 11; – ako
Kristovo telo 1 Kor 12, 12; – ako
Kristova nevesta Jn 3, 29; Božia
– 1 Kor 1, 2; rast – Sk 2, 41.
- Cudzinec Ex 12, 48; – na zemi
1 Pt 1, 1.
- Cudzoložstvo Prís 2, 16; 5, 15; – ako
náboženská nevera Oz 1, 2; cu-
dzoložná žena Jn 8, 1 – 11.

OBSAH

Slovo na úvod.....	7
Zoznam biblických kníh a ich značky.....	9
Biblia	12

STARÝ ZÁKON 23

I. PENTATEUCH.....36

Úvod do Knihy Genezis	59
Genezis – Kniha pôvodu	65
Úvod do Knihy Exodus	163
Exodus – Východ	169
Úvod do Knihy Levitikus.....	244
Levitikus – Kniha levitov	252
Úvod do Knihy Numeri.....	307
Numeri – čísla	313
Úvod do Knihy Deuteronomium	391
Deuteronomium – Druhozákon	401

II. DEJEPISNÉ KNIHY STARÉHO ZÁKONA472

Úvod do Knihy Jozue	481
Kniha Jozue	490
Úvod do Knihy Sudcov.....	543
Kniha Sudcov	554
Úvod do Knihy Rút.....	607
Kniha Rút	613

III. DEJINY IZRAELSKÉJ MONARCHIE621

Úvod do Samuelových kníh.....	640
Prvá kniha Samuelova	652
Druhá kniha Samuelova	708
Úvod do kníh kráľov	757
Prvá kniha kráľov	773
Druhá kniha kráľov	828
Úvod do kníh kroník.....	881

Prvá kniha kroník.....	894
Druhá kniha kroník.....	941

IV. BABYLONSKÉ ZAJATIE

A OBDOBIE ŽIDOVskej OBNOVY.....998

Úvod do Knihy Ezdrášovej a Nehemiášovej	1001
Kniha Ezdrášova.....	1013
Kniha Nehemiášova	1032
Úvod do Knihy Tobiaš.....	1060
Kniha Tobiaš.....	1071
Úvod do Knihy Judita	1096
Kniha Judita	1106
Úvod do Knihy Ester.....	1132
Kniha Ester.....	1139

V. HEBREJSKÁ POÉZIA **1163** |

VI. POUČNÉ KNIHY STARÉHO ZÁKONA.....1167

Úvod do Knihy Jób	1173
Kniha Jób.....	1182
Úvod do Knihy Žalmov.....	1263
Kniha Žalmov.....	1282
Úvod do Knihy prísloví.....	1509
Kniha prísloví.....	1515
Úvod do Knihy Kazateľ.....	1603
Kniha Kazateľ.....	1608
Úvod do Piesne piesní.....	1646
Pieseň piesní.....	1652
Úvod do Knihy múdrosti.....	1670
Kniha múdrosti	1679
Úvod do Knihy Sirachovcovej.....	1733
Kniha Sirachovcova	1742

VII. PROROCKÉ KNIHY A PROROCI STARÉHO ZÁKONA....1885

Úvod do Knihy proroka Izaiáša	1896
Kniha proroka Izaiáša	1908
Úvod do Knihy proroka Jeremiáša	2070
Kniha proroka Jeremiáša	2077

Úvod do Knihy Náreký.....	2220
Kniha Náreký.....	2224
Úvod do Knihy proroka Barucha	2244
Kniha proroka Barucha.....	2249
Úvod do Knihy proroka Ezechiela.....	2264
Kniha proroka Ezechiela	2271
Úvod do Knihy proroka Daniela	2364
Kniha proroka Daniela	2375
Úvod do Knihy proroka Ozeáša.....	2414
Kniha proroka Ozeáša	2420
Úvod do Knihy proroka Joela.....	2447
Kniha proroka Joela.....	2451
Úvod do Knihy proroka Amosa	2460
Kniha proroka Amosa.....	2465
Úvod do Knihy proroka Abdiáša.....	2485
Kniha proroka Abdiáša	2487
Úvod do Knihy proroka Jonáša.....	2491
Kniha proroka Jonáša	2496
Úvod do Knihy proroka Micheáša	2500
Kniha proroka Micheáša	2503
Úvod do Knihy proroka Nahuma.....	2519
Kniha proroka Nahuma	2521
Úvod do Knihy proroka Habakuka.....	2528
Kniha proroka Habakuka.....	2530
Úvod do Knihy proroka Sofoniáša.....	2538
Kniha proroka Sofoniáša.....	2541
Úvod do Knihy proroka Aggea.....	2549
Kniha proroka Aggea	2552
Úvod do Knihy proroka Zachariáša	2555
Kniha proroka Zachariáša	2560
Úvod do Knihy proroka Malachiáša.....	2579
Kniha proroka Malachiáša	2582
VIII. HELENIZMUS A MACHABEJCI	2587
IX. KNIHY MACHABEJCOV.....	2594
Úvod do Prvej knihy Machabejcov.....	2598
Prvá kniha Machabejcov	2607

Úvod do Druhej knihy Machabejcov	2674
Druhá kniha Machabejcov	2684
X. MESIANIZMUS A MESIÁŠ	2729
NOVÝ ZÁKON	2733
I. EVANJELIÁ A SKUTKY APOŠTOLOV	2738
Úvod do Evanjelia podľa Matúša	2742
Evanjelium podľa Matúša	2745
Úvod do Evanjelia podľa Marka	2806
Evanjelium podľa Marka	2810
Úvod do Evanjelia podľa Lukáša	2845
Evanjelium podľa Lukáša	2849
Úvod do Evanjelia podľa Jána	2909
Evanjelium podľa Jána	2914
Úvod do Skutkov apoštolov	2961
Skutky apoštolov	2964
II. APOŠTOL PAVOL A JEHO LISTY	3022
Úvod do Listu Rimanom	3031
List Rimanom	3037
Úvod do Prvého listu Korinťanom	3066
Prvý list Korinťanom	3071
Úvod do Druhého listu Korinťanom	3095
Druhý list Korinťanom	3098
Úvod do Listu Galaťanom	3114
List Galaťanom	3119
Úvod do Listu Efezanom	3129
List Efezanom	3134
Úvod do Listu Filipanom	3143
List Filipanom	3148
Úvod do Listu Kolosanom	3155
List Kolosanom	3159
Úvod do Prvého listu Solúnčanom	3166
Prvý list Solúnčanom	3169

Úvod do Druhého listu Solúnčanom	3175
Druhý list Solúnčanom	3178
III. PASTORÁLNE LISTY	3181
Úvod do Prvého listu Timotejovi	3189
Prvý list Timotejovi	3191
Úvod do Druhého listu Timotejovi	3199
Druhý list Timotejovi	3201
Úvod do Listu Títovi	3206
List Títovi	3208
Úvod do Listu Filemonovi	3212
List Filemonovi	3214
Úvod do Listu Hebrejom	3216
List Hebrejom	3221
IV. KATOLÍCKE LISTY	3243
Úvod do Jakubovho listu	3246
Jakubov list	3250
Úvod do Prvého Petrovho listu	3258
Prvý Petrov list	3264
Úvod do Druhého Petrovho listu	3272
Druhý Petrov list	3276
Úvod do Prvého Jánovho listu	3281
Prvý Jánov list	3285
Úvod do Druhého Jánovho listu	3292
Druhý Jánov list	3294
Úvod do Tretieho Jánovho listu	3295
Tretí Jánov list	3296
Úvod do Júdovho listu	3298
Júdov list	3301
Úvod do Zjavenia apoštola Jána	3304
Zjavenie apoštola Jána	3309
Abecedný index dôležitejších názvov	3341